

STRUKTURA I ODREDNICE DESETLJETNOG PREOKRETA U VANJSKOTRGOVINSKOJ BILANCI REPUBLIKE HRVATSKE *

Tomislav GLOBAN **

Vanjskotrgovinska bilanca Republike Hrvatske doživjela je veliki preokret u posljednjem desetljeću. Od 26 milijardi kuna deficita 2008. godine, hrvatski neto izvoz roba i usluga dosegao je 4 milijarde kuna suficita 2017. godine, što je preokret od 8,5 postotnih bodova BDP-a. U ovom radu analizira se struktura ovoga preokreta u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj bilanci te se ispituju potencijalni uzroci ovakve dinamike. Rezultati analize pokazuju da je, suprotno uvriježenom mišljenju, robni izvoz bio zaslužan za glavninu preokreta u vanjskoj trgovini, a ne izvoz usluga (turizam). Izdvajaju se tri ključna razloga koja mogu objasniti ovakva kretanja: i) ulazak u Europsku uniju 2013. doveo je do ukidanja barijera trgovini i lakšeg pristupa hrvatskih robnih izvoznika europskom tržištu; ii) ekonomski oporavak koji se u našem najznačajnijem vanjskotrgovinskom partneru - eurozoni dogodio puno prije nego kod nas povećao je potražnju za hrvatskim proizvodima; iii) realni tečaj domaće valute u posljednjih je šest godina doživio jaku realnu deprecijaciju prema košarici valuta naših trgovinskih partnera u iznosu od 15%, što je povećalo izvoznu konkurentnost hrvatskih proizvoda. U radu se detaljnije objašnjava dinamika u realnom tečaju kune s naglaskom na kretanja u jediničnim troškovima rada te se aktualni trendovi uspoređuju s kretanjima u zemljama Nove Europe, ali i ostalim članicama Europske unije.

Ključne riječi: *realni tečaj, izvoz, uvoz, vanjskotrgovinska bilanca, jedinični trošak rada*

---

* Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom 7031

** Doc. dr. sc. Tomislav Globan, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet
(E-mail: tgloban@efzg.hr)

1. UVOD

Globalna financijska kriza koja se krajem 2008. godine prelila u realni sektor ostavila je snažne posljedice na međunarodnu trgovinu. Prema podatcima Svjetske trgovinske organizacije (WTO), opseg svjetskog izvoza u prvom tromjesečju 2009. smanjio se za 31%, a uvoza za 30%. Ukupan pad trgovinskih tokova na globalnoj razini bio je pet puta veći nego pad bruto domaćeg proizvoda (Koleša, 2010.). Magnituda kolapsa u međunarodnoj trgovini bila je veća nego u prethodnim poslijeratnim recesijama, s iznimkom 2001. Sektor-ska analiza pokazala je da je najizraženiji pad trgovine, i relativno i apsolutno, zabilježen u automobilskoj industriji, trajnim industrijskim proizvodima i kapitalnim dobrima (Levchenko, Lewis i Tesar, 2010.). Osim samog pada potražnje, više je razloga ovako drastičnom padu međunarodne trgovine. Brzini širenja krize doprinijela je internacionalizacija proizvodnih lanaca, ali i ograničena dostupnost financijskih instrumenata za zaštitu u međunarodnoj trgovini, pad cijena roba te snažno smanjenje obujma izravnih stranih ulaganja (Koleša, 2010.). Snažan kanal utjecaja na pad međunarodnih trgovinskih tokova predstavljali su pogoršani kreditni uvjeti kroz veliko povećanje troška kapitala na međunarodnoj razini. Zemlje s višim kamatnim stopama na međubankarskom tržištu, a time i većom kontrakcijom kreditne aktivnosti, izvezile su manje tijekom krize. To je posebice bilo izraženo u sektorima koji zahtijevaju značajnije vanjsko financiranje, imaju malo imovine koja može poslužiti kao kolateral ili imaju ograničeni pristup trgovinskim kreditima (Chor i Manova, 2012.).

Hrvatska je snažno integrirana u globalne, posebice europske, trgovinske tokove, stoga nije iznenađenje što je velika recesija ostavila iznimno snažan utjecaj na hrvatski uvoz i izvoz. U posljednjem kvartalu prije krize (drugi kvartal 2008. godine), Hrvatska je zabilježila dotad nezabilježen vanjskotrgovinski deficit od 8,5 posto BDP-a. U cijeloj 2008., manjak u vanjskotrgovinskoj razmjeni (u koju su uključene i robe i usluge) iznosio je 26 milijardi kuna. Navedeni manjak prikriva iznimno nepovoljnu strukturu vanjskotrgovinskih pokazatelja, odnosno činjenicu da je, promatramo li samo robnu razmjenu, Hrvatska 2008. zabilježila deficit od čak 78 milijardi kuna. Navedeni je manjak ublažen suficitom na računu usluga od 52 milijarde kuna. No, nastupom globalne ekonomske krize, došlo je do snažnog pada obujma trgovine na oba računa, a pogotovo je to bilo izraženo na računu roba. Deficit u robnoj razmjeni u samo godinu dana smanjio se za 30 posto, dok je suficit u razmjeni usluga pao za tek 18 posto. Hrvatska je već do kraja 2010. uspjela uravnotežiti vanjskotrgovinsku bilancu, no unatoč tome što je u narednim godinama uslijedio oporavak domaće ekonomske aktivnosti i uvoza, Hrvatska se još uvijek

nije približila pretkriznim razinama deficita u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Štoviše, Hrvatska i dan danas bilježi suficit u vanjskotrgovinskoj bilanci, što upućuje na to da je u njoj došlo do strukturnog preokreta.

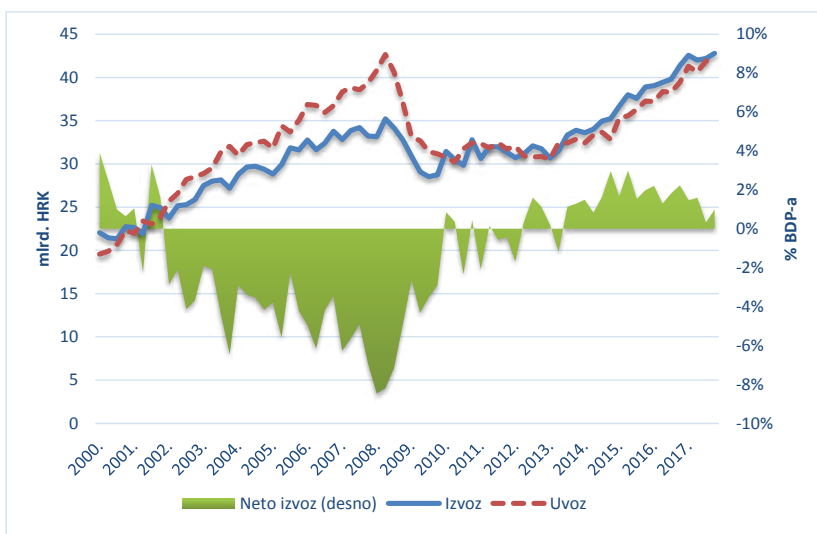
Cilj ovoga rada upravo je analizirati strukturu ovoga preokreta u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj bilanci te ispitati potencijalne uzroke iznimno visokih stopa rasta hrvatskog izvoza, prvenstveno robnog, u posljednjem desetljeću. Poseban se naglasak stavlja na utjecaj ulaska u Europsku uniju 2013. godine na vanjskotrgovinsku razmjenu Republike Hrvatske, kao i utjecaj kretanja realnog tečaja na međunarodnu trgovinu Hrvatske s ostatkom svijeta. U radu se detaljnije objašnjava dinamika u realnom tečaju kune s naglaskom na kretanja u jediničnim troškovima rada te se aktualni trendovi uspoređuju s kretanjima u zemljama Nove Europe, ali i ostalim članicama Europske unije. Time se ovaj rad nadovezuje na dosadašnju empirijsku literaturu koja je u mnogo navrata potvrdila teorijske pretpostavke o utjecaju deprecijacije realnog tečaja na poboljšanje vanjskotrgovinske bilance (Yussof, 2007.; Cheng, Kim i Thompson, 2013.; Tandon, 2014.).

Struktura rada je sljedeća. Nakon uvoda, u drugom poglavlju analiziraju se recentna kretanja u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj bilanci. Treće poglavlje donosi prostornu analizu preokreta u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj bilanci prema zemljama namjene i obujmu izvoza po hrvatskim županijama. U četvrtom poglavlju analiziraju se potencijalne odrednice preokreta u vanjskoj trgovini Republike Hrvatske, dok se u petom poglavlju iznose zaključna razmatranja.

2. DINAMIČKA ANALIZA KRETANJA U HRVATSKOJ VANJSKOTRGOVINSKOJ BILANCI

Ukupan izvoz hrvatskih roba i usluga na kraju 2017. godine bio je na 25 posto većoj razini nego pretkrizne 2008. godine (Slika 1.). U javnosti se uvriježilo mišljenje kako je za ovakav oporavak hrvatskog izvoza dominantno zaslužan jedan izvozni proizvod - turizam. Mediji nas svakodnevno izvještavaju o gužvama na cestama, popunjenim sobama, rekordnim zaradama ugostitelja i hotelijera, dok se o medijski manje atraktivnom izvozu roba znatno rjeđe govori i piše. Međutim, analiziramo li strukturu rasta hrvatskog izvoza promatrajući zasebno račun roba i račun usluga, podaci govore znatno drugačiju sliku od one medijske. Naime, za veliki preokret u vanjskotrgovinskoj razmjeni RH u razdoblju od 2008. naovamo, o kojoj je bilo riječi u uvodnom poglavlju, nije zaslužan turizam, već izvoz - roba.

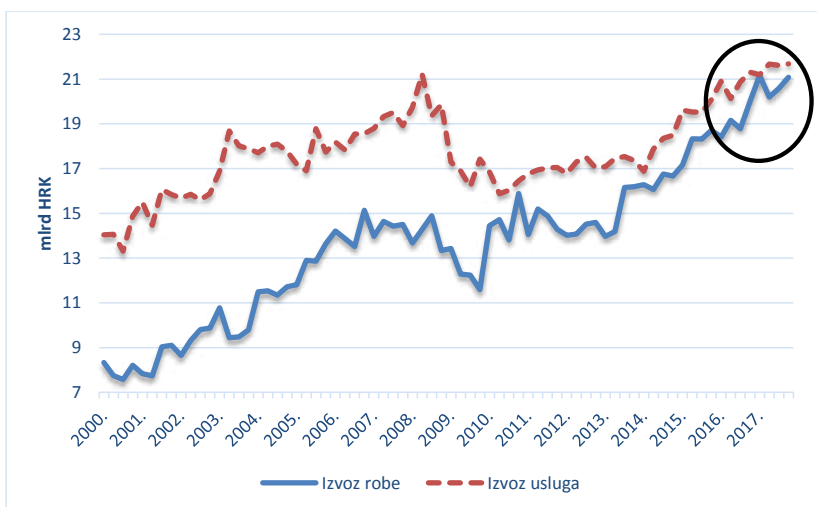
Slika 1. Struktura hrvatske vanjskotrgovinske bilance, 2000. - 2017.

Izvor: HNB, izračun autora

Naime, hrvatski robni izvoz se tijekom 2016. i 2017. godine sasvim približio i gotovo izjednačio po obujmu s izvozom usluga, čiju glavnu komponentu čini turizam (Slika 2.).

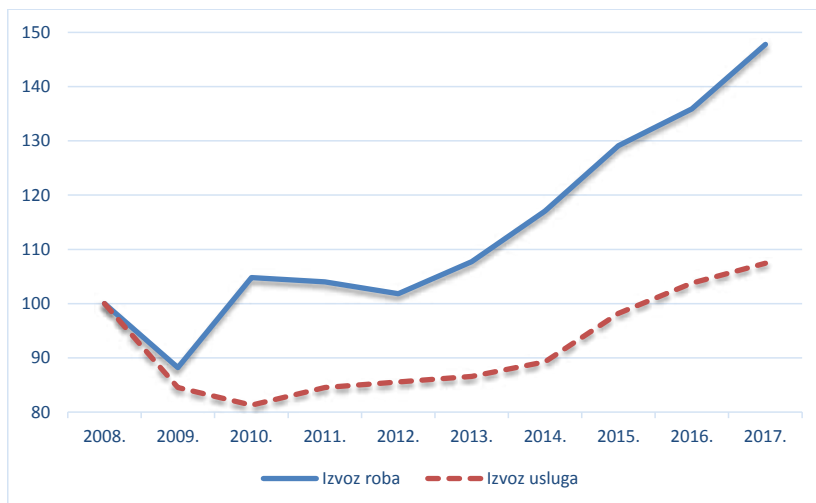
Slika 2. Struktura hrvatskog izvoza, 2000. - 2017.

Izvor: HNB

Posljedica je to višegodišnjeg ubrzanog rasta, koji je hrvatski robni izvoz doveo na pretkrizne razine već 2010. godine, a 2017. na razinu koja je za 48% veća od one zabilježene pretkrizne 2008. godine. Istovremeno, izvozu usluga trebalo je čak osam godina da dosegne razinu iz 2008. godine (Slika 3.).

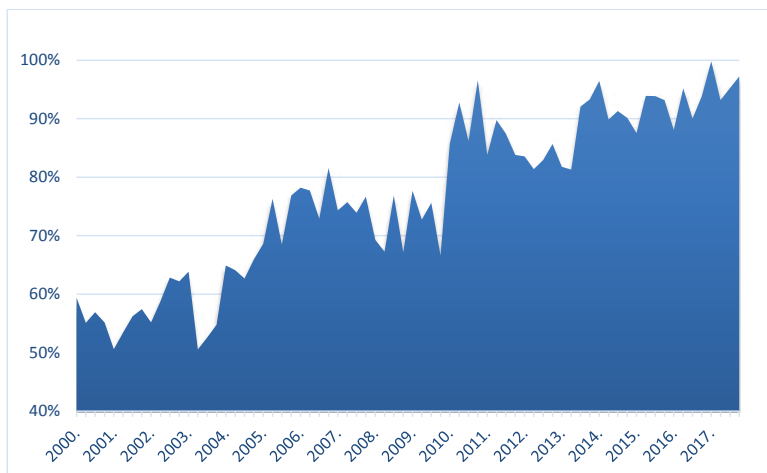
Slika 3. Kretanje hrvatskog izvoza roba i izvoza usluga, godišnji podatci (2008. = 100)

Izvor: HNB, izračun autora

Slučaj da je izvoz roba izjednačen po obujmu s izvozom usluga nezabilježen je u novijoj hrvatskoj povijesti. Primjerice, još 2001. godine pokrivenost izvoza usluga izvozom roba bila je tek nešto iznad 50 posto, a na vrhuncu dužničko-potrošačkog balona 2008. godine oko 70 posto (Slika 4.). U međuvremenu je vanjskotrgovinska bilanca od 25,5 milijardi kuna deficita 2008. dogurala do 3,5 milijarde kuna suficita 2017. To je napredak od čak 8,5 postotnih bodova BDP-a (Slika 1.), odnosno plus od 29 milijardi kuna u devet godina!

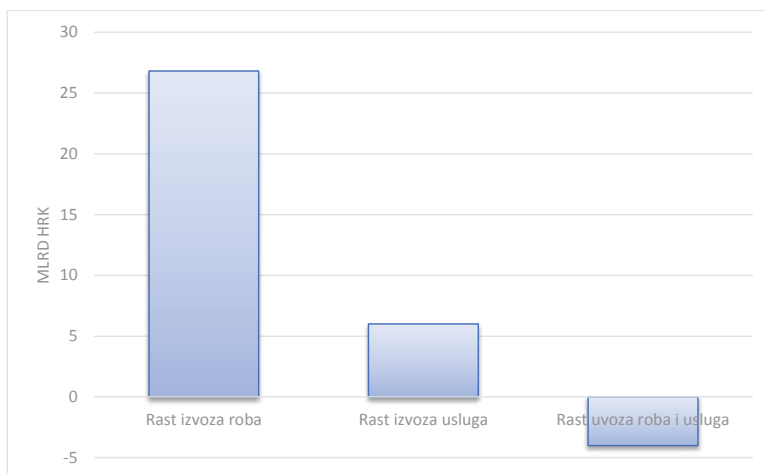
Slika 4. Pokrivenost izvoza usluga izvozom roba, kvartalno

Izvor: HNB, izračun autora

Sezonski prilagođeni podatci HNB-a izraženi u stalnim cijenama pokazuju da od tih 29 milijardi plusa u devet godina, oko 27 milijardi kuna otpada na rast robnog izvoza, oko 6 milijardi kuna na rast izvoza usluga (turizam), dok je negativan utjecaj rasta uvoza roba i usluga u odnosu na 2008. godinu oko 4 milijarde kuna (Slika 5.).

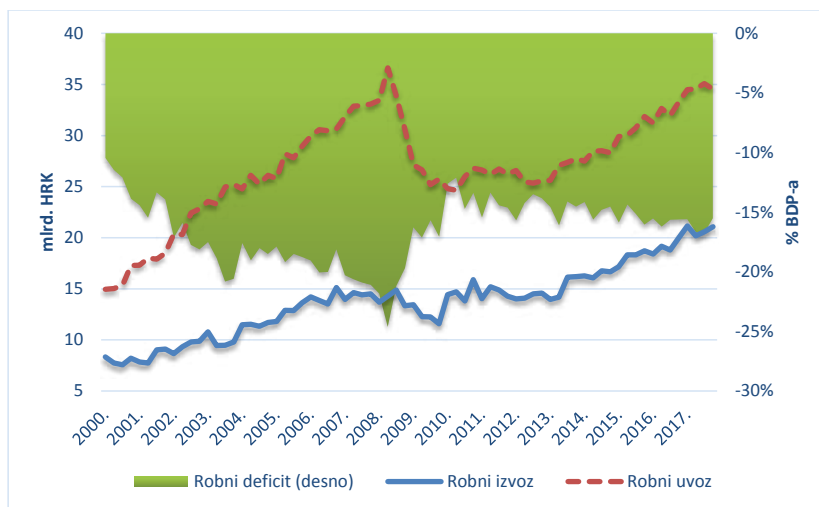
Slika 5. Promjena stavki vanjskotrgovinske bilance RH, 2008. - 2017.

Izvor: HNB, izračun autora

Unatoč izvanrednim stopama rasta robnog izvoza RH, račun roba vanjskotrgovinske bilance i dalje je u osjetnom deficitu. Na kraju 2017. godine deficit na tom računu iznosio je 56 milijardi kuna ili oko 16 posto BDP-a. Deficit je još uvijek znatno manji nego 2008. godine (tada je iznosio čak 22 posto BDP-a!), ali trend posljednjih godina upućuje na rast deficita robne razmjene. Naime, oporavkom gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj i rastom realnog dohotka povećao se i robni uvoz, koji je tek 2017. godine napokon dostigao i nadmašio razine uvoza iz 2008. godine, no stope rasta trenutno su brže od stopa rasta robnog izvoza (Slika 6.).

Slika 6. Račun roba vanjskotrgovinske bilance RH

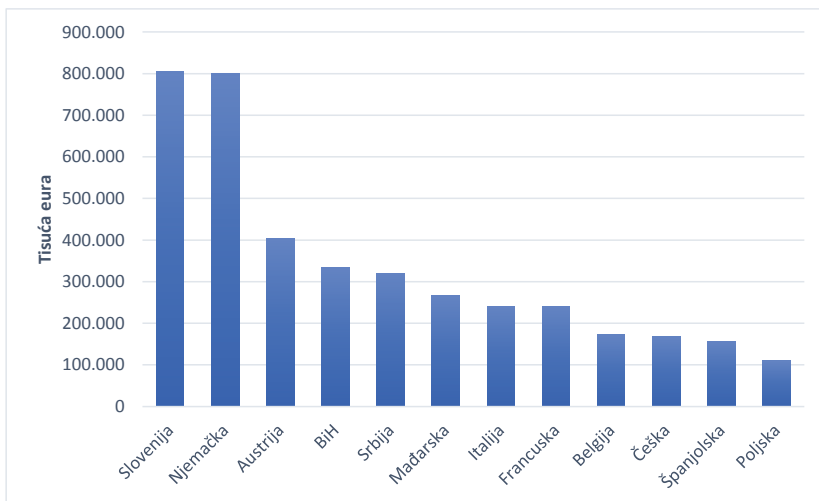
Izvor: HNB, izračun autora

3. PROSTORNA ANALIZA PREOKRETA U HRVATSKOJ VANJSKOTRGOVINSKOJ BILANCI

Analizira li se kretanje robnog izvoza po zemljama namjene, dobit ćemo odgovor na pitanje na koje se zemlje u najvećoj mjeri prelio ovaj višak izvoza. Slika 7. pokazuje kako je najveće povećanje robnog izvoza u razdoblju od 2010. do 2017. zabilježeno prema Sloveniji, u iznosu od 805 milijuna eura. Naime, robni izvoz u Sloveniju 2010. godine iznosio je 697 milijuna eura, a 2017. čak 1,5 milijardu eura, što je povećanje od 115 posto u samo sedam godina! Porast izvoza u Sloveniju bio je izraženiji nego rast izvoza u Njemačku i u

apsolutnom i u relativnom smislu, te dvostruko veći od rasta izvoza u Austriju, BiH, Srbiju itd.

Slika 7. Promjena robnog izvoza po zemljama namjene, 2010. - 2017.

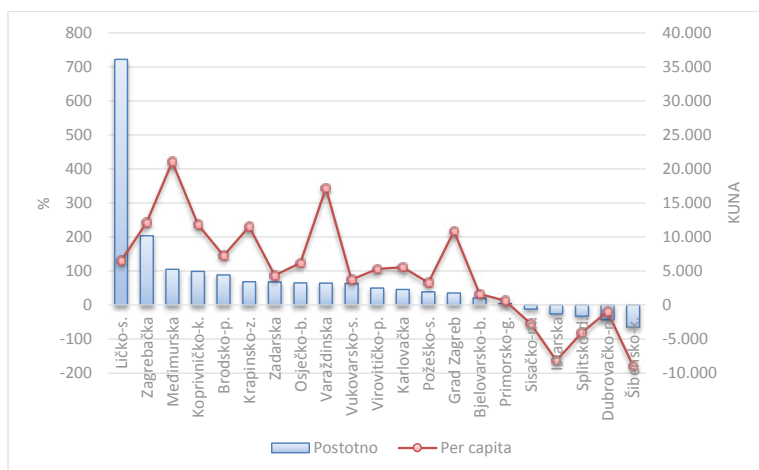
Izvor: DZS, izračun autora

Analiza po županijama pokazuje da su promjene robnog izvoza prostorno vrlo heterogene. U relativnom smislu, najveće povećanje robnog izvoza u razdoblju od 2008. do 2017. godine zabilježeno je u Ličko-senjskoj županiji (Slika 8.). Međutim, izvoz iz Ličko-senjske županije vrlo je malen po apsolutnim mjerilima. Godine 2017. iznosio je svega 352 milijuna kuna, što je druga najniža razina izvoza u Hrvatskoj - manje je zabilježila samo Dubrovačko-neretvanska županija. Stoga je puno korisnije gledati promjenu izvoza u kunama per capita, u kojoj je vidljivo da je najveće povećanje zabilježeno u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji, iza kojih slijedi Grad Zagreb.

Zanimljivo je primijetiti kako je u pet županija zabilježen i apsolutan i relativan pad robnog izvoza. Četiri od njih pet su priobalne županije (Šibensko-kninska, Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska i Istarska), što svjedoči o njihovoj sve većoj specijalizaciji u sektoru usluga, koja istiskuje proizvodnju roba. Jedina kontinentalna županija koja je zabilježila pad robnog izvoza u analiziranom razdoblju jest Sisačko-moslavačka županija.

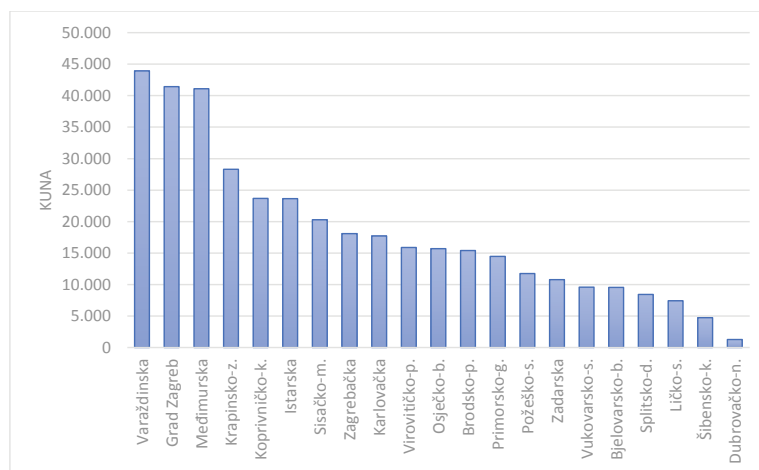
Slika 8. Promjena izvoza roba po županijama, 2017./2008.

Izvor: DZS, izračun autora

O izvoznjoj orijentiranosti i proizvodnoj snazi sjevera Hrvatske svjedoči podatak da je, prema zadnjim podatcima za 2017., ukupan izvoz roba per capita u Hrvatskoj najviši u Varaždinskoj županiji i iznosi oko 44 tisuće kuna per capita, što je oko tri tisuće više nego u Gradu Zagrebu i Međimurskoj županiji (Slika 9). Najmanji iznos robnog izvoza per capita zabilježen je u Dubrovačko-neretvanskoj županiji i iznosi tek nešto više od tisuću kuna per capita.

Slika 9. Izvoz roba per capita po županijama, 2017.

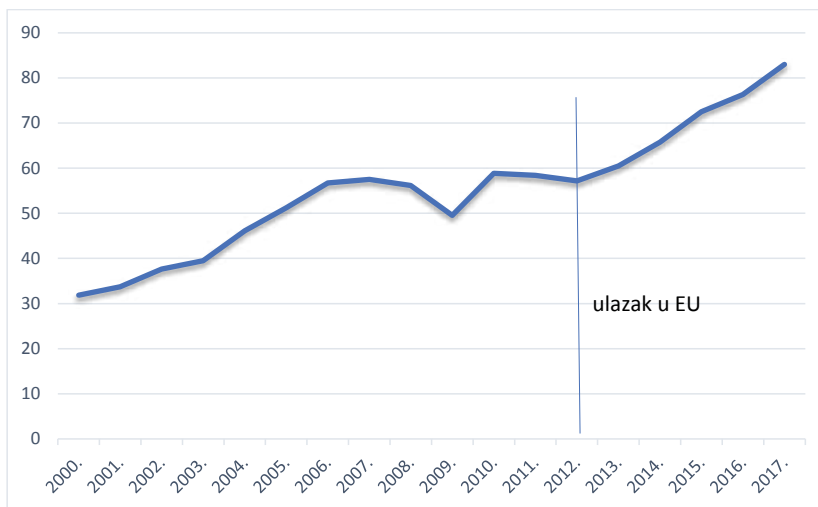
Izvor: DZS, izračun autora

4. DETERMINANTE RASTA HRVATSKOGA ROBNOG IZVOZA

U ovom dijelu bavimo se potencijalnim odrednicama ovako spektakularnog rasta hrvatskoga robnog izvoza. S makro i mikroekonomskog gledišta, nudimo tri komplementarne hipoteze koje mogu objasniti činjenično stanje.

Prvo, ulazak Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine doveo je do ukidanja barijera trgovini i lakšeg pristupa hrvatskih izvoznika europskom tržištu. Slika 10. pokazuje kako je upravo 2013. godina svojevrsna točka infleksije hrvatskoga robnog izvoza, nakon kojega je počeo gotovo pravocrtan, linearan, ubrzani rast ovog pokazatelja. Uz to, hrvatski su izvoznici „ožilavili“ tijekom šestogodišnje recesije i bili se prisiljeni restrukturirati kako bi opstali na jakom i vrlo konkurentnom europskom tržištu. Rezultate prilagodbe na novonastale okolnosti ubiru danas.

Slika 10. Kretanje izvoza roba, mlrd kuna, godišnji podatci

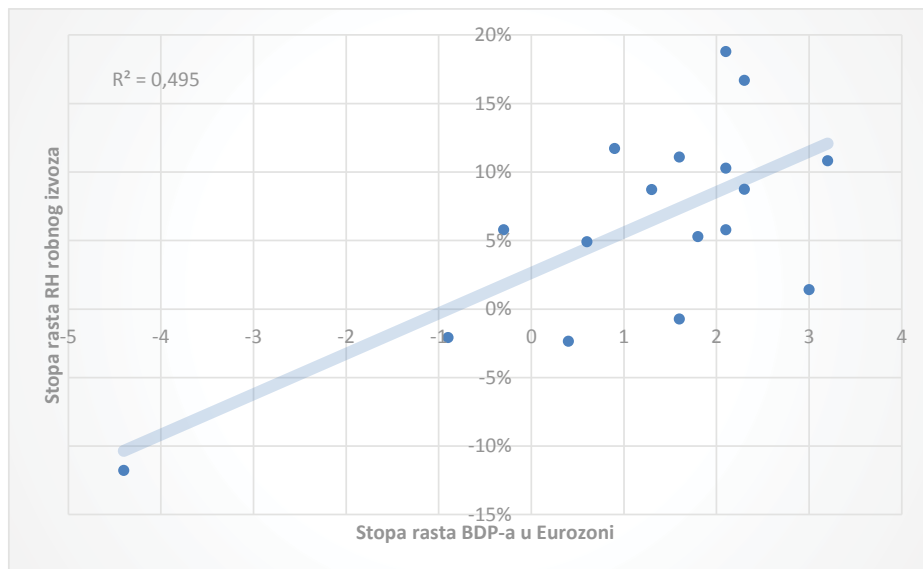

Izvor: HNB

Drugo, ekonomski oporavak koji se u našem najznačajnijem vanjskotrgovinskom partneru - eurozoni dogodio puno prije nego kod nas, povećao je potražnju za hrvatskim proizvodima. Viši dohodak naših susjeda i trgovinskih partnera značit će da će kupovati više svih proizvoda, pa tako i hrvatskih. Drugim riječima, viši europski dohodci znače da će europski potrošači više i češće kupovati Dorina čokolade i Vegetu, dok će europski investitori u većoj mjeri naručivati vagone Đure Đakovića. Slika 11. potvrđuje snažnu korelaciju

(R^2 iznosi 0,495) između stopa rasta BDP-a u eurozoni i stopa rasta hrvatskoga robnog izvoza.

Slika 11. Veza između stope rasta BDP-a u eurozoni i stopa rasta hrvatskog robnog izvoza

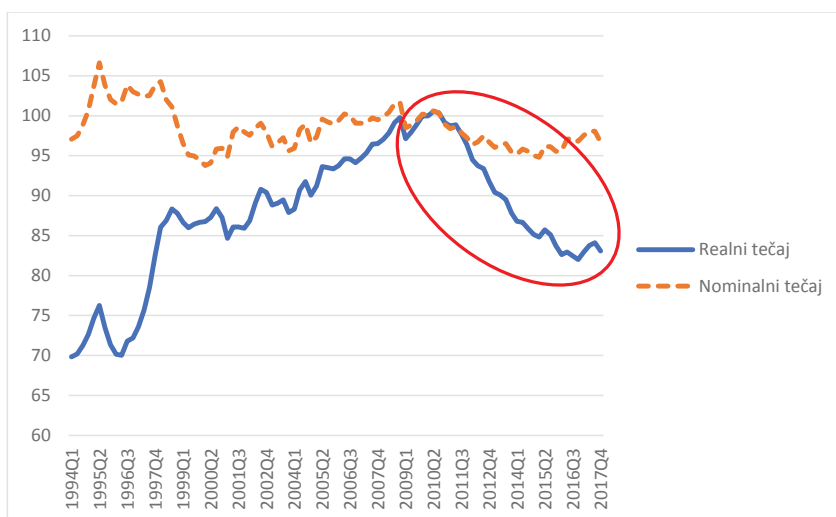

Izvor: Eurostat, HNB, izračun autora

Treći razlog možemo pronaći u realnom tečaju domaće valute. Promatrajući samo tu jednu makroekonomsku varijablu, moguće je saznati puno o strukturnim slabostima ili snagama neke ekonomije. Vrijedi stoga malo detaljnije raščlaniti pozadinu kretanja realnog tečaja hrvatske kune. Iako je pozornost javnosti kontinuirano usmjerena nominalnom tečaju kao važnoj odrednici rezultata naših izvoznika, zapravo je realni tečaj taj koji u velikoj mjeri određuje konkurentnost.

U stručnoj javnosti gotovo je u potpunosti ispod radara prošla činjenica da je hrvatska kuna od 2010. naovamo realno deprecirala više od 15% prema košarici valuta naših trgovinskih partnera (Slika 12.), što pojednostavljeno znači da su naši proizvodi u prosjeku za toliko postali jeftiniji od konkurencije. U samo šest godina, postali smo osjetno konkurentniji. U cijeloj Europskoj uniji, samo je u Irskoj i Grčkoj realni tečaj deprecirao više nego u Hrvatskoj! Dakle, ne samo da nam je članstvo u EU-u ukinulo barijere i otvorilo vrata ogromnog tržišta, već su i proizvodi hrvatskih izvoznika postali osjetno jeftiniji od konkurencije.

Slika 12. Kretanje realnog i nominalnog efektivnog tečaja kune, 2010. = 100

Napomena: Deflator kod realnog tečaja jedinični su troškovi rada u 19 trgovinskih partnera iz eurozone

Izvor: Eurostat, izračun autora

Slika 12. usporedno prikazuje kretanja nominalnog i realnog tečaja kune. I dok nominalni tečaj kune vidljivo bilježi vrlo blage oscilacije zbog politike tečajnog sidra HNB-a, realni tečaj kune u prethodna je dva desetljeća imao izuzetno velik raspon kretanja. To upućuje na zaključak da ključ hrvatske (ne) konkurentnosti nije u toliko spominjanom nominalnom tečaju, već u nečemu drugome. A to „nešto drugo“ su - cijene i troškovi rada, odnosno koliko efikasno proizvodite to što izvozite?

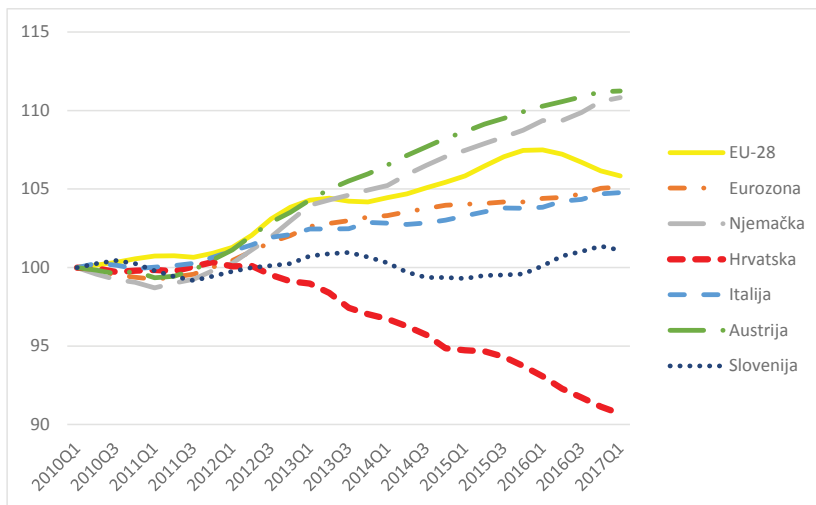
Pokazatelji koji najbolje odgovaraju na ovo pitanje jedinični su troškovi rada (ULC, prema engl. *unit labour cost*). ULC pokazuje omjer plaće koju radnik prima i produktivnosti njegovog rada u zemljama koje uspoređujemo (a to su u pravilu zemlje koje imaju razvijenu međunarodnu razmjenu). Drugim riječima, gleda se dobivaju li radnici realno više, manje ili jednako novca za svoj rad u odnosu na dodanu vrijednost koju stvore svom poslodavcu.

Upravo se u ovom pokazatelju krije ključ deprecijacije realnog tečaja, a time djelomično i preokreta u vanjskotrgovinskoj bilanci RH.

Jedinični troškovi rada u Hrvatskoj su osjetno pali u posljednjih sedam godina i početkom 2017. godine bili su 9,5% niži nego 2010. godine. Za usporedbu, niti jedan od naših glavnih vanjskotrgovinskih partnera u ovom raz-

doblju nije zabilježio pad, već isključivo rast ULC-a. U Austriji i Njemačkoj rast troškova rada bio je 11%, u Italiji 5%, a u Sloveniji 1% (Slika 13.).

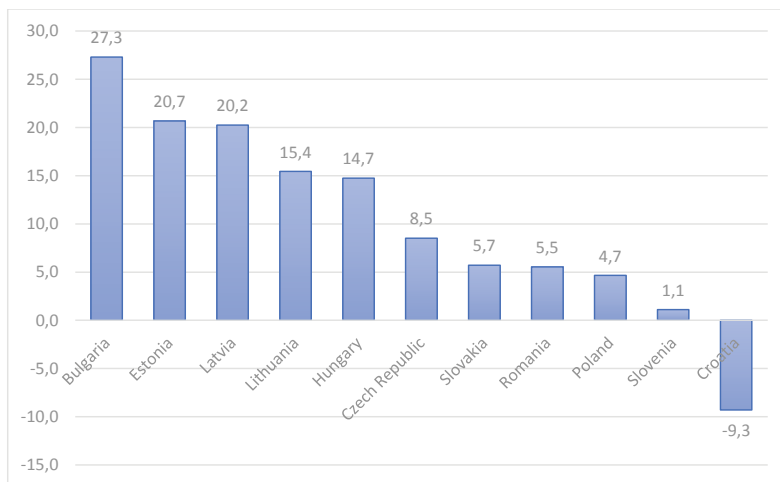
Slika 13. Kretanje jediničnih troškova rada u odabranim zemljama, 2010. = 100

Izvor: Eurostat, izračun autora

Ako Hrvatsku uspoređujemo samo sa zemljama srednje i istočne Europe (Nove Europe), razlike su još veće (Slika 14.). U usporedbi s EU-28 kao cjelinom, jedinični troškovi rada u Hrvatskoj danas su manji za čak 15 postotnih bodova nego 2010. godine.

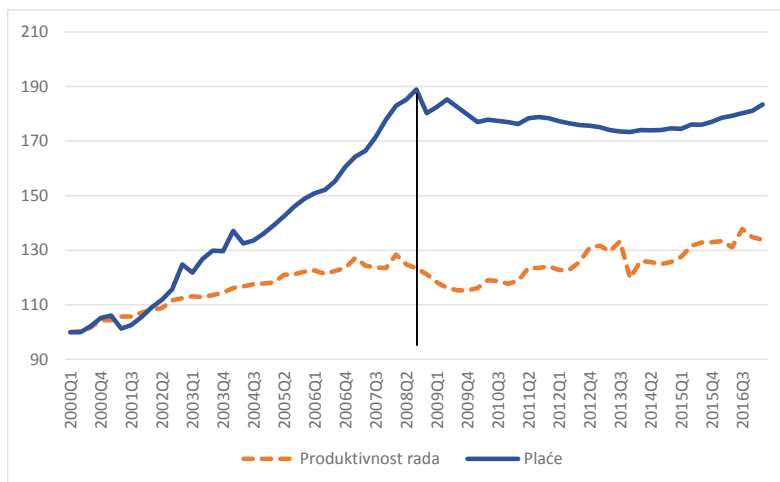
Slika 14. Promjena jediničnih troškova rada u zemljama srednje i istočne Europe

Izvor: Eurostat, izračun autora

Znače li niži jedinični troškovi rada da plaće u Hrvatskoj padaju i da hrvatski izvoz i BDP rastu zbog izrabljivanja hrvatskih radnika? Pogledajmo čijenice. Slika 15. otkriva usporedno kretanje plaća i produktivnosti hrvatskih radnika u posljednjih 17 godina, podijeljeno u podrazdoblja do trećeg kvartala 2008. i nakon njega.

Slika 15. Kretanje plaća i produktivnosti u Hrvatskoj

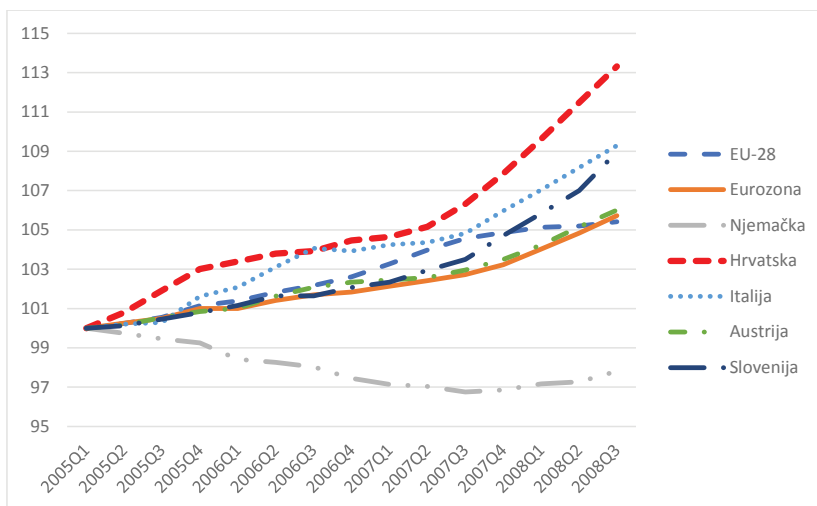

Izvor: Eurostat, izračun autora

U razdoblju nakon 2008. godine plaće su pale u odnosu na vrhunac iz 2008. godine, ali se polako približavaju tim razinama, dok je produktivnost rada danas veća za oko 10% u odnosu na 2008. Na prvi pogled zvuči kao da bi se uistinu moglo zaključiti kako su hrvatski radnici neadekvatno plaćeni za vrijednost koju stvaraju. No, prije donošenja naglih zaključaka, vratimo se malo unatrag i osvrnimo se na razdoblje do 2008.

Odmah u oči upada nevjerojatan nesklad između kretanja ovih dvaju pokazatelja u razdoblju od 2000. do 2008. godine. U tih osam godina produktivnost rada porasla je oko 30%, dok su plaće istovremeno narasle čak 90%! To znači da su plaće rasle puno više nego što je rasla produktivnost, odnosno radnici su bivali nagrađivani neproporcionalno više u odnosu na dodanu vrijednost koju su stvarali. Po ovom neskladu Hrvatska je do 2008. godine bila među europskim prvacima, a nesklad je bio daleko najviše izražen među svim zemljama s kojima najviše trgujemo (Slika 16.). Čini se da je upravo taj nesklad prije 2008. desetkovao hrvatsku konkurentnost (deficit tekućeg računa od 8,5 posto BDP-a!), a ne “jaka kuna”, kako se često može čuti među pojedinim ekonomistima. Recentnija jaka realna deprecijacija uzrokovana padom jediničnih troškova rada tako je samo djelomično povratila dio hrvatske konkurentnosti izgubljene tijekom prošlog desetljeća.

Slika 16. Kretanje jediničnih troškova rada u odabranim zemljama, 2005. - 2008. (2005. = 100)

Izvor: Eurostat, izračun autora

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu analizirala se struktura preokreta u hrvatskoj vanjskotrgovinskoj bilanci te su se ispitivali potencijalni uzroci ovakve dinamike. Vanjskotrgovinska bilanca Republike Hrvatske zabilježila je u 2008. godini 26 milijardi kuna deficita, da bi 2017. hrvatski neto izvoz roba i usluga dosegao 4 milijarde kuna suficita, što je preokret od 8,5 postotnih bodova BDP-a. Rezultati analize pokazuju da je, suprotno uvriježenom mišljenju, robni izvoz bio zaslužan za glavninu preokreta u vanjskoj trgovini, a ne izvoz usluga (turizam).

Izdvajaju se tri ključna razloga koja mogu objasniti ovakva kretanja: i) ulazak u Europsku uniju 2013. doveo je do ukidanja barijera trgovini i lakšeg pristupa hrvatskih robnih izvoznika europskom tržištu; ii) ekonomski oporavak koji se u našem najznačajnijem vanjskotrgovinskom partneru - eurozoni dogodio puno prije nego kod nas, povećao je potražnju za hrvatskim proizvodima; iii) realni tečaj domaće valute u posljednjih šest godina doživio je jaku realnu deprecijaciju prema košarici valuta naših trgovinskih partnera u iznosu od 15%, što je povećalo izvoznu konkurentnost hrvatskih proizvoda. Sva tri procesa dogodila su se gotovo istovremeno i spojila u "savršenu oluju" od 2013. godine naovamo, što pomaže objasniti veliki preokret u vanjskotrgovinskoj bilanci.

Prema ocjeni autora, u domaćoj javnoj sferi do sad su u najvećoj mjeri vladale dvije razine rasprave o tome kako povećati konkurentnost hrvatskog gospodarstva. S jedne strane su oni koji tvrde da ključ hrvatske konkurentnosti leži u monetarnoj sferi i da se većina naših problema može riješiti malo jačim depreciranjem nominalnog tečaja (pritom zanemarujući potencijalno katastrofalne posljedice na hrvatsko gospodarstvo kroz negativni efekt bogatstva).

Na drugoj strani su oni koji znaju da bi jaka nominalna deprecijacija bila pogubna, ali tvrde da je onda za povećanje konkurentnosti nužno rezanje troškova kroz smanjenje plaća. No to je također vrlo neprivačan scenarij s obzirom na nizak prosječni životni standard u Hrvatskoj i potencijalno prorecesijsko djelovanje takvog poteza.

Ovom se analizom htjelo pokazati kako postoji i treća solucija koja kaže da je moguće napraviti ogroman pomak u konkurentnosti, bez diranja u nominalni tečaj i bez smanjenja plaća te da je najkorisnija strukturna reforma koja Hrvatskoj treba ona koja će povećati produktivnost svih čimbenika proizvodnje.

LITERATURA

1. Cheng, K. M., Kim, H., & Thompson, H., "The real exchange rate and the balance of trade in US tourism." *International Review of Economics & Finance*, 25, 2013., 122.-128.
2. Chor, D., & Manova, K., "Off the cliff and back? Credit conditions and international trade during the global financial crisis". *Journal of international economics*, 87(1), 2012., 117.-133.
3. Državni zavod za statistiku (2018.) *Robna razmjena s inozemstvom*. <https://www.dzs.hr/> [pristupljeno 5. travnja 2018.]
4. Eurostat (2018.) *Database*. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> [pristupljeno 5. travnja 2018.]
5. Hrvatska narodna banka (2018.) *Bilten*. <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/bilten> [pristupljeno 5. travnja 2018.]
6. Koleča, S., "Impact of the Global Economic Crisis on International Trade," *Management, University of Primorska, Faculty of Management Koper*, vol. 5(3), 2010., pages 211.-224.
7. Levchenko, A. A., Lewis, L. T., & Tesar, L. L., „The collapse of international trade during the 2008–09 crisis: in search of the smoking gun“. *IMF Economic review*, 58(2), 2010., 214.-253.
8. Tandon, S., "Trade balance and the real exchange rate: An empirical analysis of multilateral and bilateral relationship." *Foreign Trade Review*, 49(2), 2014., 117.-139.
9. Yusoff, M. B., "The Malaysian real trade balance and the real exchange rate." *International Review of Applied Economics*, 21(5), 2007., 655.-667.

